

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Psühholoogia instituut

Kristiina Elisa Adson

Suure Viisiku isiksuseomaduste seos kaalumuutuse trajektooriga

Uurimistöö

Juhendajad: Kadri Arumäe, PhD

Uku Vainik, PhD

Läbiv pealkiri: Isiksuseomaduste seos kaalumuutuse trajektooriga

Tartu 2024

Kokkuvõte

Käesoleva töö eesmärk oli uurida isiksuse seoseid kehakaalu muutusega. Isiksuse analüüsimiseks kasutati 2021-2022 aastatel kogutud Eesti Geenivaramu geenidonorite isiksuseomaduste andmeid ning varasemate kehamassiindeksi (KMI) mõõtmiste põhjal arvatati inimeste tõenäosus kuuluda ühte neljast kaalumuutusetrajektoori klastrist (tugev tõus, kerge tõus, püsiv kaal ja kaalulangus). Uuriti seoseid klastrisse kuulumise tõenäosuse ning Suure Viisiku isiksuseomaduste ja kõige enam KMI-ga seotud 100 Nuances of Personality isiksuseenüansside vahel. Valim koosnes 1720st geenidonorist vanuses 23-86 aastat.

Kõige tugevamad seosed KMI muutuse ja Suure Viisiku vahel ilmnedid Meelekindluse ja Neurootilisuse domeenis, mis olid positiivses seoses vastavalt tõenäosusega kaalulanguseks ja kaalutõusuks. Leitud korrelatsioonid olid märgatavalt tugevamad nüansitasandil, viidates, et kuigi seosed kaalumuutuse ja isiksuse vahel on ilmsed, siis tuleb nende suuna ja põhjuslikkuse mõistmiseks vaadata sügavamale laiadest isiksuseomaduste domeenidest.

Märksõnad: kehamassiindeks, Suur Viisik, kaalumuutus, klastrid, 100 Nuances of Personality, isiksuseenüansid, Geenivaramu

Abstract

This study aimed to examine the relationship between personality and weight change. The data was taken from Estonian Biobank personality research from 2021-2022, and based on earlier body mass index (BMI) measurements the probability of falling into one of four weight trajectory clusters (high gain, moderate gain, stable, and loss) was calculated. The correlations between cluster probability and Big Five domains, alongside BMI-related nuances of 100 Nuances of Personality, were examined. The sample consisted of 1720 genedonors aged 23-86.

The most prominent Big Five associations emerged in Conscientiousness and Neuroticism which positively correlated with the probability of weightloss and -gain respectively. The correlations were notably stronger when examining nuances, suggesting that understanding weight-personality interactions demands looking deeper from broad domains.

Keywords: BMI, Big Five, weight change, clusters, 100 Nuances of Personality, personality nuances, Biobank

Sissejuhatus

Rasvumine arvati esmakordselt Maailma Tervise Organisatsiooni (WHO) kriteeriumite kohaselt Rahvusvahelisse Haiguste Klassifikatsiooni (RHK) kuuenda väljaande nimistusse 1948. aastal ning kuigi toona ei peetud seda rahvastiku tervise perspektiivist oluliseks mujal kui Ameerika ja Ühendkuningriikide elanike hulgas, on rasvumine ja ülekaalulisus viimase kolmveerandsajandi jooksul muutunud üha prevalentsemaks globaalseks probleemiks (James, 2008).

Ennekõike on ülekaalulisuspandeemia nähtav Põhja-Ameerika ja Euroopa rahvastiku hulgas. Kui normaalne ja tervislikuks peetud kehamassiindeks (KMI) on 18,5 ja 24,9 vahel (Cleveland Clinic, 2022), siis näiteks USA keskmine KMI on 28,5, mis on lähemal rasvumise kui tervislikkuse kategooriale (WHO, 2014). Lisaks on 31,1% üle 20-aastastest USA elanikest KMI järgi ülekaalulised (KMI 25,0–29,9) ning 42,5% rasvunud (KMI üle 30,0) (Fryar jt., 2020). Olukord ei ole oluliselt parem ka Euroopas, kus 2014 aastal kogutud andmete kohaselt oli täisealiste hulgas 35,7% elanikkonnast ülekaalulised, ning 15,9% rasvunud (Eurostat, 2016). Eriti suurt tähelepanu peaks Euroopa riikide hulgas ülekaalulisuse levikule pöörama Eestis, kus üle 20% rahvastikust on kliiniliselt rasvunud, asetades meid sellega Euroopa nelja kõige problemaatilisema riigi hulka (Eurostat, 2016).

Ülekaalulisus mängib olulist rolli nii inimeste füüsilises kui vaimses tervises. Ülekaalulisus, eriti rasvumise tasemel, suurendab südameveresoonkonna haiguste, infarkti, II tüüpi diabeedi, osteoartriidi, hingamisraskuste ja mitut tüüpi vähi tekke riski (NHLBI, 1998) ning rasvumine on seotud märgatavalt kõrgema riskiga suitsiidikatseteks, võrreldes üldpopulatsiooniga, viidates tugevalt vaimse tervise häiretele (Dong jt., 2006). Ülekaalulisus ei ole mitte ainult seotud negatiivse vaimse tervise teguritega, nagu depressioon, pessimism ja õnnetu olemisega, vaid see ka ennustab nende kujunemise riski tulevikus (Roberts jt., 2002). Seega on ülekaaluga seotud tegurite mõistmine oluline nii indiviiditasandil kui ka globaalse tervise perspektiivist ning üks neist teguritest võib olla isiksus.

Varasemalt on uuritud ka isiksuse seoseid kaalu ja üleüldise tervisega. Näiteks leidsid Gerlach jt. (2014) oma ülekaalu ja isiksuse seoseid uurivas metaanalüüsis 21 aasta jooksul raporteeritud andmete põhjal, kaardistades ülekaalulisuse riskifaktoreid, et vaatamata paljudele vastuolulistele tulemustele erinevate uuringute ja populatsioonide hulgas tunduvad Neurootilisus,

eriti selle tahk Impulsiivsus, ning Ekstravertsus olevat märgatavad riskifaktorid ülekaalulisusele, samas kui Meelekindlus ja eriti selle tahk Enesedistsipliin omavad kaitsvat funktsiooni ülekaalulisuse vastu. Analüüsid isiksuse korreleeruvust objektiivse ja tajatud kehakaaluga, leidsid Sutin ja Terracciano (2016) seoseid kehakaalu ning mitme isiksuseomaduse vahel ning tõdesid, et tuvastatud seosed olid sarnased erinevate rasside ja etniliste gruppide vahel.

Isiksuse ja kaalu seosed on selgelt eksisteerivad, kuigi veel ebapiisavalt määratletud ning vajavad seega edasi uurimist. Käesoleva töö olulisus seisneb isiksuse ja kehakaalu muutuse seoste uurimises Eesti populatsiooni hulgas, lootuses astuda sellega samm populatsiooni tervise parandamise suunas.

Suur viisik

Isiksuse uurimine on lai psühholoogia valdkond, mille peamiste isiksuse kirjeldamise mudelite hulgas on Viie Faktori Mudel (FFM/ Suur Viisik). Vainik jt. (2013) analüüsisid erinevaid KMI-ga seotud neurokäitumuslike süsteeme ning leidsid muuhulgas seoseid KMI ja toitumiskäitumisega ning erinevate isiksuse küsimustike vahel, kuid läbivad isiksuse tegurid, mida sai kõige tugevamalt seostada KMIga, olid ennekõike seotud Viie Faktori Mudeli domeenidega, Meelekindlus, Ekstravertsus ja Neurootilisus, kus Meelekindlus oli negatiivses ning teised kaks positiivses seoses KMIga.

Viie Faktori Mudel, Suur Viisik, sai alguse ligi 75 aastat tagasi ning on selle aja jooksul kujunenud üheks kõige laialdasemalt kasutatumaks isiksuse mõõtmise tööriistadest. Suur Viisik koosneb viiest isiksust kirjeldavast komponendist – Avatus (*Openness*), Meelekindlus (*Conscientiousness*), Ekstravertsus (*Extraversion*), Sotsiaalsus (*Agreeableness*), Neurootilisus (*Neuroticism*) – ning loodi eesmärgiga mõõta isiksuse varieeruvust võimalikult täpselt ja laiahaardeliselt võimalikult väheste omadustega (Soto ja Jackson 2020). See koosneb 30st erinevast tahust, mis on jaotatud nende viie isiksuseomaduse alla kuue kaupa (Costa ja McCrae, 1995) ning need omadused on kohati pärilikud (McCrae jt., 2000) ja võrdlemisi stabiilsed ka täiskasvanu eas (Terracciano, Costa ja McCrae, 2006).

Ka Eestis alates 2021 aasta sügisel läbi viidud massiivne populatsiooniuuring kasutas Geenivaramule oma geneetilist materjali annetanud inimeste isiksuse uurimisel just Suurt

Viisikut, mõõdetuna 100NP küsimustikku kasutades (vt. 100 Nuances of Personality). Nendel põhjustel on ka käesolevas töös kasutatud just Suure Viisiku mudelit isiksuse kaardistamiseks.

Lisaks Suurele Viisikule on käesoleva töö teooria ülevaates kasutatud Eysenck'i Testi, või kohati nimetatud Suurt Kolmikut: Neurootilisus, Ekstravertsus ja Psühhootilisus, kasutavaid uuringuid, kuid Eysenck'i ja Suure Viisiku kattuvad omadused, Ekstravertsus ja Neurootilisus, on testide vahel tugevalt positiivselt korreleeritud (Aziz ja Jackson 2001). Sel põhjusel on ka selles uuringus Ekstravertsuse ja Neurootilisuse ning KMI seoste analüüsimiseks kasutatud nii Suure Viisiku kui Eysenck'i teste rakendavaid uuringuid.

Meelekindlus

Meelekindlus on Suure Viisiku omadus, mis viitab kalduvusele olla korralik, kohusetundlik, kompetentne, distsiplineeritud ja käituda eesmärgipäraselt. Seosed spetsiifiliselt Suure Viisiku ja kehakaalu vahel on varasemalt üsna põhjalikult kaardistatud, kuigi kohati puudub konsensus. Meelekindlus on sellistes uuringutes üks kõige sagedamini mainitud isiksuse omadusi ning enamus uurimusi nõustub, et kõrge Meelekindlus on negatiivselt seotud ülekaaluga (Magee ja Heaven, 2011, Sutin jt., 2011, Gerlach, Herpertz ja Loeber, 2015, Armon jt., 2013), kusjuures üks uuring leidis, et erinevus ülemise ja alumise kvartiili vahel on ligi 5kg (Sutin ja Terracciano 2016) ning teine uuring kinnitab, et madal Meelekindlus on seotud rasvumisega ning spetsiifiliselt Meelekindluse tahk Enesedistsipliin on kõige kõrgem normaalse KMIga katseisikute hulgas ning madal ülekaaluliste seas (Terracciano jt., 2009). Pikaajaliselt on lisaks Enesedistsipliinile ka Kohusetundlikkus ja Korralikkus seotud püsivama kaaluga (Sutin jt., 2011). Ka laiemas plaanis on näiteks lapsed uurides leitud, et madal Meelekindlus lapsepõlves on seotud ebatervislike käitumisviisidega (suitsetamine, alkoholi tarbimine, üle söömine) hilisemas elus (Friedman jt., 1995). Seetõttu on ka teoretiseeritud, et kõrgema Meelekindlusega katseisikud on väiksema tõenäosusega ülekaalulised, kuna nad praktiseerivad tõenäolisemalt tervislikke eluviise, nagu regulaarne füüsiline aktiivsus (Goldberg ja Strycker, 2002).

Brummett jt. (2005) viisid läbi ühe vähestest longituuduuringutest selles valdkonnas ning leidsid, et madalam Meelekindlus ennustas suuremat KMI tõusu 14-aastase perioodi jooksul. Samuti leidsid nad, et negatiivne seos Meelekindluse ja KMI vahel oli tugevam naiste puhul.

Ekstravertsus

Samuti on leitud seoseid kaalu ja Ekstravertsuse vahel. Ekstravertsus on ennekõike inimese kalduvus positiivsetele emotsioonidele ning soojusele ja seltsivusele, kuid näiteks ka aktiivsusele ja elamustejanule ning 2-aastane ristlõikelise katseplaaniga longituuduuring Austraalia populatsiooni hulgas leidis, et Ekstravertsus on positiivselt seotud ülekaaluga ning ennustas kaalutõusu katseperioodi jooksul (Magee ja Heaven, 2011). Sarnaselt leiti positiivne seos Ekstravertsuse ja ülekaalu vahel Jaapani populatsiooni hulgas (Kakizaki jt., 2008).

Sagedamini aga esineb selles seoses soolisi erinevusi. Nimelt on kõrgem Ekstravertsus seotud kõrgema KMIga pigem meeste hulgas (Sutin ja Terracciano 2016), samas kui naiste hulgas on leitud seosed pigem vastupidised ning madalam Ekstravertsus on seotud kõrgema KMIga (Faith jt., 2001). 4-aastase katseperioodiga longituuduuring, mis uuris isiksuse seoseid kolme kehakaalu mõjutava muutuja (KMI, vööümbermõõt ning talje ja puusa ümbermõõdu suhe) vahel, leidis samuti, et Ekstravertsus oli seotud kaalu muutusega ning need seosed olid soospetsiifilised (Armon jt., 2013). Seega kaalutõusu põhjuste hulgas on teoretiseeritud näiteks, et Ekstravertsus viib meeste puhul kõrgema kalorsusega dieedi ja rohkema alkoholi tarbimiseni (Brummett jt., 2006, Cook jt., 1998).

Avatus kogemustele

Avatus kogemustele kirjeldab inimese avatust uutele teguviisidele, mõtetele, tunnetele ja väärtustele, kuid ka kunstile ja fantaasiale. Avatus on leitud olevat negatiivselt seotud KMIga (Magee ja Heaven, 2011) ning üks uuring leidis, et Avatus oli üsna tugevalt seotud kehakaalu vähenemisega 4 aasta jooksul naiste puhul, kuid see seos ei olnud meeste puhul statistiliselt oluline (Armon jt., 2013). Üks potentsiaalseid põhjuseid Avatuse ja KMI negatiivse seose taga võib olla Avatuse seotus tervislike toitumisharjumustega (Pfeiler ja Egloff, 2020). Mõttus jt., 2013 leidsid, et Avatus oli negatiivselt seotud mugava toitumise ja magusa söömisega, mis kinnitaks selle seoseid ka madalama KMIga.

Sotsiaalsus

Sotsiaalsus on Suure Viisiku isiksuseomadus, mis karakteriseerib inimese sümpaatilisust, järeleandlikkust, altruism ja tagasihoidlikkust, kuid näiteks ka otsekoheust. Sotsiaalsuse seosed

kaaluga on kohati vastuolulised – Mõttus jt. (2013) leidsid, et sarnaselt Meelekindlusega on Sotsiaalsus seotud tervislikkusele meelestatud toitumisega ning näiteks Brummet jt. (2006), kes leidsid negatiivse seose Sotsiaalsuse ja KMI vahel nii meeste kui naiste puhul, teoretiseerivad, et just Sotsiaalsuse järeleandlikud ja usaldavad tahud muudavad inimese tõenäolisemalt tervisliku eluviisi juhistele vastuvõtlikumaks.

Samas on leitud ka vastupidiseid tulemusi, kus Sotsiaalsus on positiivselt seotud KMI ja ülekaaluga (Pfeiler ja Egloff, 2020, Magee ja Heaven, 2011), seda eriti meeste puhul (Chapman jt., 2009), samas ka need autorid ise toovad välja, et need tulemused ei lähe kokku varasemate leidudega.

Neurootilisus

Neurootilisus on käesolevas loetelus viimane Suure Viisiku isiksuseomadus, mida iseloomustab inimese kalduvus negatiivsetele emotsioonidele, nagu ärevus, masendus, ebakindlus ja vaenulikkus, kuid ka soodumus impulsiivsusele ja haavatavusele. Ka Neurootilisuse uurimine on andnud vastakaid tulemusi, kuna on nii uuringuid, mis seostavad kõrgemat Neurootilisust kõrgema KMI või suurema keha rasvkoe kogusega (Magee ja Heaven, 2011, Armon jt., 2013, Faith jt., 2001), kuid samas on leitud ka vastupidiselt positiivseid seoseid kõrge Neurootilisuse ja alakaalu vahel (Terracciano jt., 2009, Kakizaki jt., 2008). Sutin jt. (2011) pakuvad selgituseks, et Neurootilisus võib olla seotud kaaluspektri mõlema otsaga, kuna see omadus hõlmab endas piisavalt vastakaid mõjusid kaasa toovaid alaskaalasisid. Näiteks Neurootilisuse aspektid, mis puudutavad impulsiivsust, võivad olla seotud kõrgema KMIga ning see on leidnud kinnitust ka hilisemates uuringutes (Sutin jt., 2013, Bénard jt., 2017, Gerlach jt., 2015), kusjuures Sutin jt. (2011) ise leidsid, et impulsiivsuse skooride poolest ülemise 10% hulka kuuluvad USA katseisikud olid lausa 11kg raskemad alumisest 10%st. Ühes varasemas uuringus Itaalia rahvusest populatsiooni hulgas oli see erinevus 4kg (Terracciano jt., 2009) ning see seos võib olla põhjustatud tugevamast kalduvusest ebatervislikele eluviisidele (Rush, Becker ja Curry, 2009). Samas ülejäänud Neurootilisuse tahud on pigem seotud alakaalulisusega (Terracciano jt., 2009, Sutin jt., 2011).

Neurootilisuse ja kaalu nõ kahe otsaga seoseid illustreerivad ka Neurootilisuse interaktsioonid söömishäiretega, kuivõrd see on peamine Suure Viisiku omadus, mida saab

seostada häirunud söömiskäitumisega (Podar, Hannus ja Allik, 1999). See mängib rolli Anoreksia ja Bulimia Nervosa sümptomite juures (Brannan ja Petrie, 2008), kuid on seotud ka emotsionaalse söömisega (Gerlach jt., 2015), diinhibitsiooni ning vastuvõtlikkusega näljatundele (Provencher jt., 2008).

Soolised erinevused Neurootilisuse seostes kaaluga on aga selgemalt defineeritud ning enamasti uurimusi nõustub, et kui on leitud Neurootilisuse positiivne seos kaaluga, siis on see seos kas palju tugevam naiste kui meeste hulgas (Sutin ja Terracciano 2016, Armon jt., 2013) või ainult naiste aga mitte meeste hulgas (Korkeila jt., 1998, Brummet jt., 2006). On vähe uuringuid, mis seostavad neurootilisust kaaluga tugevamalt meeste hulgas (Chapman jt., 2009).

Isiksusenüansid

Kaalu ja isiksuse seosed on veel paljuski ebaselged ja kohati ka vastandlikud, kuigi autorid on pakkunud välja ka potentsiaalseid teooriaid nende ebakõlade selgituseks. Tahutasandiline analüüs on kõige enam aidanud saada selgemat pilti (Sutin jt., 2011, Terracciano jt., 2009), kuid on proovitud leida veel alternatiivseid lahendusi. Üks neist on 2019. aastal René Mõttuse ja Sam Henry algatatud töö uue isiksuse mõõtmise skaala, 100 Nuances of Personality (100NP), loomisel. See 198st väitest koosnev alt-üles ehitusega küsimustik oli kasutusel 2021.-2022. aastal läbi viidud Eesti Geenivaramu isiksuseuuringus, mille andmed on ka käesolevas uuringus kasutusel. Samuti on 100NP-d kasutatud ka Norra Geenivaramus ning see on tõlgitud inglise keelest eesti, norra ja mandariinihiina keelde.

2022 aastal uurisid Arumäe, Vainik ja Mõttus ka KMI seotust isiksusenüanssidega, kasutades 100NP küsimustikku selle varasemas 257-väitega versioonis ning kasutades võrdluses ka NEO-PI-3 ja IPIP-NEO küsimustikega uuritud andmeid. Kõigi kolme mõõtevahendi tulemused näitasid võrdlemisi ootuspäraseid varasemaga kooskõlas olevaid tulemusi. Kuid minnes samm edasi, kaardistasid autorid iga küsimustiku 20 absoluutväärtuse poolest kõige tugevamalt KMIga seotud väidet ning leidsid, et KMI oli kõige tugevamalt seotud nüanssidega, mis peegeldasid käitumist.

Kuigi Suur Viisik on varasemalt põhjalikult uuritud, siis on selle seosed kaaluga veel siiski puudulikud, et mitte öelda nüansivaesed. Seega on käesoleva töö eesmärk analüüsida Eesti populatsiooni põhjal kehakaalu muutuse trajektooride seost isiksusega mitte ainult Suure Viisiku

domeenides, vaid kasutada lisaks ka 100NP KMI-ga seotud nüansse, et saada veidi põhjalikum ülevaade isiksuse ja kaalu seostest.

Sellele tulenevalt on püstitatud uurimisküsimus: Kuidas on Eesti inimeste isiksuseomadused seotud nende kaalumuutuse trajektooriga?

Lähtuvalt eelnevast seame selles uurimuses järgnevad hüpoteesid:

- I** Meelekindlus on positiivselt seotud kaalulangusega ning negatiivselt kaalutõusuga.
- II** Neurotilisus on positiivselt seotud kaalutõusuga, kuid tugevamalt naiste hulgas.
- III** Ekstravertsus omab nõrka positiivset seost kaalutõusuga, kuid tugevamalt meeste hulgas.
- IV** Avatus kogemustele on nõrgas negatiivses seoses kaalutõusuga.
- V** Sotsiaalsus on nõrgas negatiivses seoses kaalutõusuga.

Meetod

Valim

Käesoleva uurimistöö valim on võetud Eesti Geenivaramu andmete hulgast, kus 2021-2022 perioodil viidi läbi laiaulatuslik isiksuse uuring täisealiste geenidoonorite hulgas, kasutades 100NP isiksuse küsimustikku. Uurimisküsimusele vastamise eesmärgil võeti kogu valimist uurimise alla geenidoonorid, kellel oli uuritud ka 100NP isiksuseüansid ning kellel oli raporteeritud vähemalt kaks KMI mõõtmist, mille järgi nende kaalumuutuse trajektoori klastritesse kuuluvust arvutada. Nendele tingimustele vastavaid isikuid oli kokku 1779 (481 meest, 1298 naist). Nende hulgast eemaldati vastajad, kelle kohta ei olnud Suure Viisiku isikuomaduste skoor – neid oli 59. Seega jäi lõplikku valimisse N=1720 vastajat (464 meest, 1256 naist).

KMI

KMI mõõtmised pärinevad Geenivaramu andmebaasist ning on valdavas osas meditsiinitöötaja poolt sisestatud, kuid mõnel juhul põhineb see ise raporteeritud kaalul ja pikkusel. Nende mõõtmiste järgi on arvutatud ka vastajate kaalumuutuse trajektoori klastrisse kuulumise tõenäosus. Selles uuringus on kirjeldava statistika huvides toodud välja ka vastajate esimesed ja kõige hiljutisemad KMI mõõdetud tulemused, mida edaspidi nimetatakse vastavalt I ja II mõõtmise, kuigi enamikul oli kokku rohkem mõõtmisi. I laine mõõtmised viidi läbi aastatel 2002-2021 ning II mõõtmised 2018-2022 (kuigi valdav enamus, 1710, II laine mõõtmisi viidi läbi aastatel 2021-2022).

Klastrid

KMI mõõtmiste põhjal loodud klastrid olid arvutatud sarnaselt Venkatesh jt. (2023) uuringuga, kus loodi UK Geenivaramu andmeid uurides inimeste mitte-lineaarse kaalutrajektoori kirjeldamise eesmärgil 4 klastrit ja arvutati varasema kaalumuutuse põhjal välja nende igasse klastrisse kuulumise tõenäosus. Need klastrid on tugev kaalutõus (k1), kerge kaalutõus (k2), püsiv kaal (k3) ning kaalukaotus (k4). Sarnaselt olid ka käesoleva uuringu valimi kohta juba varasemalt loodud klastrid ning arvutatud geenidoonorite igasse klastrisse kuulumise tõenäosus. Lisaks jaotati kõik kirjeldava statistika huvides klastritesse nende kõige tugevama kuulumise

tõenäosuse põhjal, kuid andmeanalüüs viidi siiski läbi eeldusega, et inimese klastrisse kuuluvus ei ole fikseeritud tunnus, vaid valdav enamus geenidoonoreid omas tõenäosust kuuluda rohkem kui ühte klastrisse.

Suur Viisik

Käesolevas uuringus kasutati isiksuse mõõtmiseks 100NP põhjal leitud Suure Viisiku skooore, mis arvutati välja Anni jt. (2023) uuringus. Need skoorid arvutati välja 20 886 inimese kohta ning selleks kasutati 60 väidet 100NP hulgast, et leida enese-raporteeritud isiksuse skoorid (leiti ka teiste-raporteeritud Suure Viisiku skoorid osadele vastajatele, kuid käesolevas uuringus neid valimi suuruse säilitamise huvides kasutatud ei ole). Leiti kõrge testi-retesti reliaablus ning need tulemused korreleerusid tugevalt teiste Suure Viisiku omadusi mõõtvate mõõtevahenditega.

100 Nuances of Personality

100NP siht on koondada võimalikult laiaulatuslikult ja efektiivselt isiksust kirjeldavad nüansid. Selleks löid autorid esialgu 257st nüansist koosneva listi, mille juures oli oluline katta põhjalikult kõik Suures Viisikus ja ka HEXACO mudelis (mis koosneb kõigist Suure Viisiku isikuomadustest, kuid juurde on lisatud ka Aususe-Alandlikkuse dimensioon ning Neurootilisus on asendatud Emotsionaalsusega) sisalduvad isikuomadused ja nende tähed ning kasutada neid võtmeomadustena. Peale mitmeid reliaabluskatseid ning korduvate või ebavajalike väidete eemaldamist jäi 100NP viiendas versioonis alles 198 isiksusenüansi. 100NP küsimustik erineb varasematest selle poolest, et kuigi selle eesmärk ei ole kirjeldada laiemaid omadusi või läbivaid jooni, on see siiski seostatav ka nendega. (Henry ja Mõttus, 2021)

Nagu kirjeldatud Vaht jt. (2023) uuringus, koguti Geenivaramu isiksuseuuringu andmed kasutades 100NP küsimustikku geenidoonorite hulgas. Geenivaramu on kogunud alates 2002 aastast andmeid ligi 212 000 täisealise geenidoonori kohta, mis esindab ligi 20% Eesti täisealisest rahvastikust ning on seega hea allikas populatsiooni uuringute jaoks, kuigi naised on üldvalimis enam esindatud.

Selles uurimistöös kasutatud andmete kogumine 100NP-ga viidi läbi alates 2021. aasta novembrist kuni 2022. aasta aprillini. Kõigile elavatele geenidoonoritele, kelle e-maili aadressid olid kättesaadavad, saadeti elektrooniline kutse uuringusse. Lisaks reklaamiti uuringu toimumist

erinevatel meediaplatformidel nagu raadio, televiisor, ajalehed ja sotsiaalmeedia; uuring oli vabatahtlik ja ei sisaldanud materiaalselt kompensatsiooni, kuid vastajatel oli võimalus pärast saada teada oma Suure Viisiku isiksuseomadused testi põhjal.

182 405 elava geenidoonori hulgast täitis küsimustiku 80 116 ning peale >10% puuduva informatsiooniga vastajate andmete eemaldamist jäid alles 77 400 inimese isiksuse andmed, mõõdetuna 100NP põhjal.

100NP koosneb 198st väitest, mille kehtivust enda kohta pidid vastajad hindama 6-pallisel Likerti tüüpi skaalal, kus 1= “Täiesti vale” ja 6= “Täiesti õige” ning vahepealsed võimalused varieeruvad tasakaalustatult ja sümmeetriliselt. Mõned väited on pööratud sõnastusega, mis tähendab, et kõrgem tulemus viitab väiksemale Suure Viisiku domeeni skoorile; näiteks Meelekindluse domeeni kuuluv väide “Leave a mess in my room” on pööratud ning kõrget tulemust tuleb tõlgendada madalama Meelekindluse näitajana. Pööratud väited on tulemuste ja arutelu osas tähistatud R-tähega (*reversed*) ning nende puhul on korrelatsioonid pööratud vastupidiseks, et peegeldada laiemat domeeni kuuluvust.

Et paremini mõista tulemuste nüansse, analüüsiti selles uurimuses ka klastrisse kuulumise tõenäosuse seost 20 kõige enam KMIga seotud 100NP väitega (Arumäe jt., 2022). Kuna aga nende 20 seos KMIga leiti kasutades 100NP vanemat versiooni, kus oli 198 asemel 257 väidet, siis praeguses versioonis on esindatud vaid 17 neist ning neid ka analüüsiti (Lisa 1). Nende 17 hulgas oli viis Meelekindluse, neli Neurootilisuse, kolm Ekstravertsuse, kolm Sotsiaalsuse ja kaks mitte ühegi Suure Viisiku domeeni alla kuuluvat väidet (edaspidi Muu), mis olid nende domeenide alla jaotatud lihtsama mõistmise huvides, kuid mida tuleks siiski ennekõike käsitleda individuaalsete nüansside, mitte ainult domeeni osadena.

Andmeanalüüs

Kõik analüüsid viidi läbi SAPU serveris, kus käesoleva uuringu andmeid talletati, ning kasutati serverisisest JASPi. Kuna server ei võimalda konfidentsiaalsuse hoidmise huvides sealoleva informatsiooni serverist välja kopeerimist, siis tehti kõik analüüsitulemuste kopeerimised programmist uurimistöösse manuaalselt.

Konfidentsiaalsus

Kõik käesolevas uuringus analüüsitud isikuandmed on täielikult konfidentsiaalsed, st. ka uuringu läbiviijad puutusid kokku vaid uuritavate andmeid esindavate pseudonüümitud koodidega ning kasutatud andmed ei ole seostatavad ühegi konkreetse isikuga ei käesoleva uurimistöö autorile ega lugejale.

Tulemused

Kirjeldav statistika

Kokku oli valimis $N=1720$ uuritavat, kellest mehi $N_m=464$ (27%) ja naisi $N_n=1256$ (73%). Valimi keskmine vanus oli 51.5 aastat ($SD=13$ aastat), kusjuures vanused varieerusid 23-86 aastaste hulgas. Keskmine vanus meeste hulgas oli 51.2 ning naiste hulgas 51.6 aastat.

Kui jaotada uuritavad klastritesse nende kõige tugevama kuuluvuse tõenäosuse järgi, siis valdav enamus kuulus kas k1 (tugev kaalutõus) või k4 (kaalulangus) klastrisse, vastavalt 28.1% ja 29.5% kogu valimist (Tabel 1), kusjuures k1 klastris oli kõige suurem protsentuaalne naiste osakaal, kus 80.3% k1 klastrisse lahterdatud olid naised, samas kui k4 klastris oli kõige väiksem protsentuaalne naiste osakaal, kus naised moodustasid 67.9%. Seda peegeldab ka meeste ja naiste protsentuaalne jaotus klastrite vahel nende kõige tõenäolisema kuuluvuse järgi, kus kõige suurem hulk (35.13%) mehi omab kõige suuremat tõenäosust kuuluda k4 (kaalulangus) klastrisse ning kõige väiksem hulk kas k2 (kerge kaalutõus) või k1 (tugev kaalutõus) klastrisse (vastavalt 19.6% ja 20.5%). Seejuures omab kõige suurem hulk (30.9%) naisi kõige suuremat tõenäosust kuuluda k1 (tugev kaalutõus) klastrisse, kuid samas omab ka suuruselt järgmine hulk (27.5%) naisi kõige suuremat tõenäosust kuuluda k4 (kaalulangus) klastrisse ning sarnaselt meestega on kõige väiksemal hulgal (17.1%) naistel kõige tugevam tõenäosus kuuluda k2 (kerge kaalutõus) klastrisse.

Tabel 1

Valimi jaotuvus klastritesse ja klastrites, arvuliselt ja protsentuaalselt.

	k1		k2		k3		k4	
N	483 (28.1%)		306 (17.8%)		423 (24.6%)		508 (29.5%)	
Mehed Naised	95	388	91	215	115	308	163	345
klastris	(19.7%)	(80.3%)	(29.7%)	(70.3%)	(27.2%)	(72.8%)	(32.1%)	(67.9%)
Meeste jaotus	20.5%		19.6%		24.8%		35.1%	
Naiste jaotus	30.9%		17.1%		24.5%		27.5%	

Keskmine vahemik KMI I ja II mõõtmise vahel on 12 aastat (suurim vahe 20 aastat, väiksem 1 aasta, $SD=4.8$ aastat). Keskmine KMI I mõõtmisel oli 28.16 ($SD=6.9$), kusjuures

naistel 27.55 ja meestel 29.82, ning II mõõtmisel 29.3 (SD=6.7), kusjuures naistel 28.03 ning meestel 28.37.

I ja II laine keskmised KMI mõõtmised uuritavatel nende kõige suurema kuuluvuse tõenäosuse järgi jaotatult klastrites olid vastavalt k1-s 26.7 (SD=5.0) ja 34.92 (SD=6.8), k2-s 25.37 (SD=4.6) ja 27.57 (SD=5.4), k3-s 25.53 (SD=5.1) ja 26.37 (SD=5.1) ning k4-s 33.42 (SD=8) ja 27.45 (SD=5.3) (Tabel 2).

Tabel 2

Klastrite keskmine KMI I ja II mõõtmisel.

	KMI I mõõtmisel				KMI II mõõtmisel				Mõõtmiste
	k1	k2	k3	k4	k1	k2	k3	k4	vahe
N	483	306	423	508	483	306	423	508	1720
Keskmine	26.7	25.37	25.53	33.42	34.92	27.57	26.37	27.45	11,9
Standardhälve	5.0	4.6	5.1	8.0	6.8	5.4	5.1	5.3	5
Miinumum	16.9	16.77	14.57	17.16	18.81	15.87	13.66	17.51	1
Maksimum	43.66	40.76	43.87	55.56	61.73	49.86	45.52	58.13	20

Suur Viisik

Enamus seoseid klastrisse kuulamise tõenäosuse ja Suure Viisiku omaduste vahel olid statistiliselt ebaolulised, kuid siiski esinesid ka mõned nõrgad, aga statistiliselt olulised seosed (Tabel 3). Kuna käesoleva töö valimis oli naiste osakaal tunduvalt suurem (73%) kui meeste osakaal (27%), siis üldvalimi analüüsis olid sugu ja vanus koheldud segavate tunnustena. Sellisel oli Neurotilisus kogu valimi hulgas statistiliselt oluliselt seotud igasse klastrisse kuulamise tõenäosusega, v.a. k4 klaster, ning kõige tugevam ja olulisem neist oli positiivne seos k1 klastrisse kuulamise tõenäosusega ($r = .06$, $p < .01$), kuid lisaks oli Neurotilisus negatiivselt seotud ka k2 ja k3 klastrisse kuulamise tõenäosusega (vastavalt $r = -.05$, $p < .05$ ja $r = -.05$, $p < .01$). Kui aga vaadata sugude vahelist võrdlust, siis ei olnud ühtegi kaalumuutuse klastrisse kuulamise tõenäosus statistiliselt oluliselt seotud Neurotilisusega meeste hulgas, samas kui igasse klastrisse kuulamine oli seotud Neurotilisusega naiste hulgas, välja arvatud k4 ($r = -.05$, $p = .1$). Neurotilisus oli naiste hulgas positiivselt seotud k1 klastrisse kuulamise tõenäosusega ($r = .08$,

$p < .01$) ning negatiivselt seotud k2 ja k3 klastritesse kuulumise tõenäosusega ($r = -.08$, $p < .01$ ja $r = -.08$, $p < .01$) (Tabel 4).

Meelekindlus oli kogu valimis statistiliselt oluliselt seotud kõige tugevamalt k1 ja k4 klastritega, kus k1 klastrisse kuulumine oli Meelekindlusega seotud negatiivselt ($r = -.08$, $p < .001$) ning k4 klastrisse kuulumine oli Meelekindlusega seotud positiivselt ($r = .07$, $p < .01$). Ka sugudevahelises jaotuses ilmnis sarnane muster naiste hulgas, kus Meelekindlus omas absoluutväärtuselt võrdseid, kuid suunalt vastupidiseid statistiliselt olulisi seoseid k1 ja k4 klastritesse kuulumise tõenäosustega (vastavalt $r = -.09$, $p < .01$ ja $r = .09$, $p < .01$). Meeste hulgas oli Meelekindlus statistiliselt oluliselt seotud vaid k3 klastrisse kuulumise tõenäosusega ($r = .11$, $p < .05$), kuid see oli Suure Viisiku domeenide ja klastrisse kuulumise tõenäosuste vahel kõige tugevam seos ning soolise jaotuse analüüsis ainus statistiliselt oluline seos meeste hulgas.

Sotsiaalsus oli kogu valimis statistiliselt oluliselt seotud ainult k2 ja k3 klastritesse kuulumise tõenäosustega ning mõlemad seosed olid positiivse suunaga ja sarnase suurusega (mõlemal juhul $r = .06$, $p < .05$). Ka naiste hulgas olid need samad seosed statistiliselt olulised, kusjuures nii k2 kui ka k3 klastrisse kuulumise tõenäosused olid naiste puhul kogu valimiga võrreldes märgatavalt suuremad (vastavalt $r = .10$, $p < .001$ ja $r = .07$, $p < .01$). Meeste hulgas olid kõik seosed Sotsiaalsuse ja klastritesse kuulumise tõenäosuse vahel statistiliselt ebaolulised.

Seosed nii Avatus kui Ekstraversuse ja klastritesse kuulumise vahel olid statistiliselt ebaolulised, välja arvatud Ekstraversus, mis oli nõrgalt negatiivses seoses k1 klastrisse kuulumise tõenäosusega ($r = -.05$, $p < .05$) ning sarnases positiivses seoses k4 klastrisse kuulumise tõenäosusega naiste hulgas ($r = .06$, $p < .05$).

Tabel 3

Korrelatsioonid (Pearsoni r) Suure Viisiku omaduste skooride ning igasse klastrisse kuulumise tõenäosuste vahel.

	k1	k2	k3	k4
Neurootilisus	.06**	-.05*	-.05**	-.04
Meelekindlus	-.08***	< .01	.03	.07**
Sotsiaalsus	-.03	.06*	.06*	< .01
Avatus	-.01	.02	.02	<.01
Ekstraversus	-.05*	.03	-.02	.05

* $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$

Tabel 4

Korrelatsioonid (Pearsoni r) Suure Viisiku omaduste skooride ning igasse klastrisse kuulumise tõenäosuste vahel meeste ja naiste hulgas.

	k1		k2		k3		k4	
	Mehed	Naised	Mehed	Naised	Mehed	Naised	Mehed	Naised
Neurootilisus	.06	.08**	-.05	-.08**	-.02	-.08**	-.04	-.05
Meelekindlus	-.07	-.09**	.03	-.01	.11*	.01	.03	.09**
Sotsiaalsus	-.06	-.03	-.03	.10***	.05	.07**	.05	-.02
Avatus	< .01	-.03	.04	.04	.07	.03	-.02	.01
Ekstravertsus	.00	-.06	< .01	.02	.09	-.05	.01	.06*

* $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$

Isiksusenüansid

100NP nüanssidest korreleerusid KMI klastritega statistiliselt oluliselt kõik peale ühe Ekstravertsuse domeeni väite, “Act as a leader”, ja ühe Sotsiaalsuse domeeni väite “Oskan teisi lohutada” (Tabel 5). Pööratud väited (R) on vastupidiste korrelatsioonidega, et illustreerida domeeni kuuluvust (vt Meetod) ning valimi analüüsis olid sugu ja vanus koheldud segavate tunnustena.

Meelekindluse domeeni väidetest osutus väljapaistvaks erandiks “Kulutan enam raha kui ma peaksin”, mis korreleerus igasse klastrisse kuulumise tõenäosusega statistiliselt oluliselt, kuid igal juhul oli suund vastupidine ülejäänud Meelekindluse domeeni väidetest. Seega korreleerusid Meelekindluse domeeni väidetest kõik peale selle väite negatiivselt k1 klastrisse kuulumise tõenäosusega, neist kõige tugevamalt “Oskan raha kokku hoida” ($r = -.13$, $p < .001$), “Mu tuba on sassis (R)” ($r = -.13$, $p < .001$) ja “Tegutsen ilma enne järele mõtlemata (R)” ($r = -.10$, $p < .001$).

K2 klastrisse kuulumise tõenäosuse ja Meelekindluse domeeni väidete vahel statistiliselt olulisi seoseid ei ilmnenud, kuid k3 klastrisse kuulumise tõenäosusega korreleerusid statistiliselt oluliselt mõlemad rahakasutusega seotud väited: negatiivselt “Kulutan rohkem raha kui ma peaksin” ($r = -.09$, $p < 0.001$), positiivselt “Oskan raha kokku hoida” ($r = .05$, $p < .05$) ning lisaks “Tegutsen ilma enne järele mõtlemata (R)” ($r = .05$, $p < .05$) ja “Unustan tihti asju ära (R)” ($r = .05$, $p < .05$).

K4 klastrisse kuulumise tõenäosus korreleerus Meelekindluse domeeni väidetega väga sarnaselt k1 klastritesse kuulumisega, kuid kõik seosed olid vastupidise suunaga. Seega kõige tugevamas positiivses seoses k4 klastrisse kuulumise tõenäosusega olid taas “Oskan raha kokku hoida” ($r = .11, p < .001$), “Mu tuba on sassis (R)” ($r = .11, p < .001$) ja “Tegutsen ilma enne järele mõtlemata (R)” ($r = .08, p < .001$). “Kulutan enam raha, kui ma peaksin” oli taas statistiliselt oluliselt seotud klastrisse kuulumise tõenäosusega ($r = -.08, p < .001$), kuid vastupidises suunas kui ülejäänud Meelekindluse väited.

Kõik neli Neurootilisuse domeeni väidet olid statistiliselt oluliselt positiivses seoses k1 klastrisse kuulumise tõenäosusega, kusjuures “Pean ennast oma vanuse kohta terveks (R)” ($r = .19, p < .001$) positiivne seos k1 klastrisse kuulumise tõenäosusega oli kõige tugevam seos kõigist siin toodud 100NP väidetest. Teised seosed klastrisse kuulumise ja väidete vahel olid: “Ma ei anna kergesti kiusatustele järele (R)” ($r = .10, p < .001$), “Mul on madal enesehinnang” ($r = .08, p < .01$) ja “Suudan oma soove ja tahtmisi kontrollida (R)” ($r = .07, p < .01$).

Seosed nii k2 kui ka k3 klastrisse kuulumise tõenäosuste ja Neurootilisuse domeeni väidete vahel ei olnud statistiliselt olulised, välja arvatud “Pean ennast oma vanuse kohta terveks (R)”, mis oli negatiivses seoses k3 klastrisse kuulumise tõenäosusega ($r = -.07, p < .01$).

K4 klastrisse kuulumise tõenäosusega olid seotud kõik Neurootilisuse domeeni väited samas tugevuse järjestuses, kuid vastupidise suunaga kui k1 klatri puhul. Neurootilisuse domeeni väidetest kõige tugevam negatiivne seos k4 klastrisse kuulumise tõenäosusega oli “Pean ennast oma vanuse kohta terveks (R)” ($r = -.16, p < .001$) ning järgmisena “Ma ei anna kergesti kiusatustele järele (R)” ($r = -.09, p < .001$), “Mul on madal enesehinnang” ($r = -.07, p < .01$) ja “Suudan oma soove ja tahtmisi kontrollida (R)” ($r = -.06, p < .05$).

Ekstravertsuse domeeni väited olid statistiliselt oluliselt seotud klastritesse kuulumise tõenäosusega vaid kahel juhul: “Räägin palju” oli nõrgas negatiivses seoses ($r = -.05, p < .05$) k3 klastrisse kuulumisega ning “Mul on tihti igav (R)” oli nõrgas positiivses seoses ($r = .06, p < .01$) k2 klastrisse kuulumise tõenäosusega.

Sotsiaalsuse domeeni väidetest olid kaks väidet statistiliselt oluliselt ja sarnase tugevusega, kuid suunalt vastupidiselt seotud k1 ja k4 klastritesse kuulumise tõenäosustega. “Tunnen tihti, et teised naeravad mu üle või räägivad minust (R)” ja “Tekitan endale vaenlasi (R)” olid negatiivses seoses k1 klastrisse kuulumise tõenäosusega (vastavalt $r = -.09, p < .001$ ja $r =$

-.07, $p < .01$) ning positiivses seoses k4 klastrisse kuulumise tõenäosusega (vastavalt $r = .08$, $p < .01$ ja $r = .06$, $p < .05$).

Muu väited, mis ei kuulu ühegi Suure Viisiku domeeni alla, kuid mis kirjeldavad siiski KMI suhtes relevantseid isiksuseomadusi, olid “Arvan, et näen hea välja” ja “Kannan stiilseid rõivaid”, mis olid negatiivses seoses k1 klastrisse kuulumise tõenäosusega (vastavalt $r = -.18$, $p < .001$ ja $r = -.12$, $p < .001$) ning positiivses seoses k4 klastrisse kuulumise tõenäosusega (vastavalt $r = .15$, $p < .001$ ja $r = .12$, $p < .001$). Lisaks oli “Arvan, et näen hea välja” nõrgas positiivses seoses k3 klastrisse kuulumise tõenäosusega ($r = .06$, $p < .01$)

Tabel 5

17 kõige enam KMI-ga seotud 100NP väidet, nende domeenid ning seosed klastrisse kuulumise tõenäosusega. Pööratud (R) väidete korrelatsioonid on vastupidised (vt Meetod).

	Domeen	k1	k2	k3	k4
Oskan raha kokku hoida	M	-.13***	.03	.05*	.11***
Mu tuba on sassis (R)	M	-.13***	< .01	.04	.11***
Tegutsen ilma enne järele mõtlemata (R)	M	-.10***	.03	.05*	.08***
Unustan tihti asju ära (R)	M	-.06*	.03	.05*	.04
Kulutan enam raha, kui ma peaksin	M	.12***	-.08***	-.09***	-.08***
Pean ennast oma vanuse kohta terveks (R)	N	.19***	-.04	-.07**	-.16***
Ma ei anna kergesti kiusatustele järele (R)	N	.10***	< .01	-.04	-.09***
Mul on madal enesehinnang	N	.08**	< .01	-.03	-.07**
Suudan oma soove ja tahtmisi kontrollida (R)	N	.07**	< .01	-.02	-.06*
Räägin palju	E	.04	< .01	-.05*	-.03
Võtan asjade juhtimise enda kanda	E	-.02	< .01	-.02	.03
Mul on tihti igav (R)	E	< -.01	.06**	.04	-.02
Tunnen tihti, et teised naeravad mu üle või räägivad minust (R)	S	-.09***	.01	.04	.08**
Tekitan endale vaenlasi (R)	S	-.07**	.02	.03	.06*
Oskan teisi lohutada	S	.03	< -.01	< .01	-.03
Arvan, et näen hea välja	Muu	-.18***	< .01	.06**	.15***
Kannan stiilseid rõivaid	Muu	-.12***	-.04	.02	.12***

* $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$

Arutelu

Selles uurimistöös ilmnunud tulemused olid võrdlemisi kooskõlas varasemate leidudega ning kuigi kõik leitud seosed olid nõrgad, tuli siiski välja statistiliselt olulist informatsiooni. Kõige tugevamad seosed KMI klastrite ja Suure Viisiku domeenide vahel ilmsid just Meelekindluse puhul, kus need seosed olid ootuspärased varasemate uuringute foonil. Meelekindlus oli statistiliselt olulises negatiivses seoses k1, ehk tugeva kaalutõusu, klastrisse ning positiivses seoses k4, ehk kaalulanguse, klastrisse kuulumise tõenäosusega, näidates et Meelekindlus omab tõepoolest justkui kaitsvat rolli ülekaalulisuse vastu (Gerlach jt., 2014). Sugudevahelises võrdluses tuli välja, et sarnaselt Brummett jt. (2005) uuringuga olid seosed kaalu ja Meelekindluse vahel tugevamad naiste puhul, kuid käesolevas analüüsis selgus ka, et kui naise puhul on Meelekindlus seotud kaalulangusega ning selle puudus kaalutõusuga, siis meeste puhul oli Meelekindlus seotud hoopis sama kaalu säilitamisega (k3 klaster). Kuna aga antud töö valimis oli väga palju suurem naiste osakaal, siis on sugudevahelise võrdluse tulemusi tõlgendatud mõnevõrra ettevaatlikult ning need on välja toodud ennekõike võrdluses varasemate uuringute tulemustega.

Kui aga vaadata üldvalimi tulemusi nüansitasandil, siis ei olnud üllatav, et kõige rohkem KMIga seotud nüansse oli just Meelekindluse domeenist. Nendest nüanssidest oli samuti näha võrdlemisi ühesuunaliselt, et Meelekindlus on positiivselt seotud kaalulanguse gruppi kuulumise tõenäosusega ning negatiivselt seotud tugeva kaalutõusu gruppi kuulumise tõenäosusega. Erisusena välja tulnud väide “Kulutan rohkem raha kui ma peaksin” oli 100NP kõige hiljutisemas versioonis küll lahterdatud Meelekindluse domeeni väidete hulka, kuid varasemas versioonis oli see Muu kategoorias ning see võib selgitada domeenitasandil vastuolulisi tulemusi. Kui aga vaadata seda väidet eraldiseisva nüansina, siis kalduvus kulutada rohkem raha kui peaks, viitab madalale enesedistsipliinile, mis tõepoolest on positiivselt seotud suurema kaaluga (Terracciano jt., 2009); lisaks läheb see kokku teise rahaga seotud väitega “Oskan raha kokku hoida”, mis viitab vastupidiselt suuremale enesedistsipliinile. Teised nüansid, nagu “Mu tuba on sassis (R)” ja “Unustan tihti asju ära (R)” võivad viidata korra ja kohusetundlikkuse puudusele, mille olemasolu on positiivselt seotud püsivama kaaluga (Sutin jt., 2011) ning “Unustan tihti asju ära (R)” oli seotud kaalu püsimise (k3) tõenäosusega. Ka “Tegutsen ilma enne järele mõtlemata (R)” oli Meelekindluse domeeni nüansina negatiivselt seotud tugeva kaalutõusuga, kuid algsel

nüansitasandil (mitte pööratuna domeeni mõju illustreerimiseks) tähendaks see, et kalduvus tegutseda mõtlematult on statistiliselt oluliselt positiivses seoses kaalutõusuga. Kusjuures nii see kui ka peaaegu kõik teised Meelekindluse domeeni nüansid olid klastritesse kuulumisega tugevamalt seotud kui laiemalt Meelekindlus ise (kõik pööramata algsel nüansitasandil tulemused toodud Lisa 2). Osutus tõseks aga I hüpotees, mis ütles, et Meelekindlus on positiivselt seotud kaalulangusega (k4) ning negatiivselt kaalutõusuga (k1).

Neurootilisuse seosed KMI klastritega olid tulemuste hulgas ehk kõige huvitavamad. Kõige tugevam ja olulisem neist oli positiivne seos k1 klastrisse kuulumisega, näidates, et kõrgem Neurootilisuse tase oli seotud just kõige kõrgema kaaluga (keskmine II laine KMI k1 klastris oli 34,92, s.o. tugevalt rasvunud), kuid seejuures oli Neurootilisus negatiivselt seotud kerge kaalutõusuga ja kaalu säilitamisega. Seega on ehk alust mõelda Neurootilisusest kui akumulatsioonist omadusest seoses kaaluga, kus kõrgem ülekaalu määr võib olla seotud kõrgema Neurootilisuse tasemega. Ning nagu ka varasemates uuringutes selgus, siis olid need seosed palju tugevamad naiste hulgas, viidates Neurootilisuse kui isiksuseomaduse dünaamilisusele selle interaktsioonides kaaluga (Sutin ja Terracciano 2016, Armon jt., 2013, Korkeila jt., 1998, Brummet jt., 2006) ning illustreerides, et tegemist on teemaga, mida võiks tulevikus kindlasti täpsemalt uurida. Sellega aga osutus osaliselt tõseks II hüpotees, mis ütles, et Neurootilisus on positiivselt seotud kaalutõusuga (k1 ja k2) ja seda tugevamalt naiste hulgas, kuid selgus ka, et Neurootilisus oli kerge kaalutõusu klastrisse kuulumise tõenäosusega hoopis negatiivses seoses.

Nüansitasandil olid kõik Neurootilisuse domeeni lahterdatud väited tugeva kaalutõusuga seotud tugevamalt kui Neurootilisuse isiksuseomadus ise. Neist kõige tugevam oli “Pean ennast oma vanuse kohta terveks (R)” ning ka selle puhul tuli välja Neurootilisuse nõrk negatiivne seos samasse kaalu jäämisega (k3) ja enam kui kaks korda tugevam negatiivne seos kaalu kaotusega (k4). See nüans aga eraldiseisvalt (mitte-pööratuna) on üsna iseenesestmõistetavalt seoses kaalumuutuse klastritega, kuna on loogiline, et inimene, kes on võtnud tugevalt kaalus juurde, tunneb end vähem tervislikuna kui inimene, kes on oma kaalu kas säilitanud või hoopis alla võtnud. Sarnane nüans on “Mul on madal enesehinnang”, sest meie ühiskonnas prevaleeriva kõhnuse-ideaali (Sarwer ja Polonsky, 2016, Lykouras ja Michopoulos, 2011) tõttu võib olla arusaadav, et kaalutõus toob kaasa madalama enesehinnangu ning kaalulangus kõrgema.

Teised Neurootilisuse domeeni nüansid aga illustreerivad üsna selgelt ka varasemate uuringute tulemusi, kus “Ma ei anna kergest kiusatusele järele (R)” ja “Suudan oma soove ja

tahtmisi kontrollida (R)” on üsna selgelt impulsiivsust kirjeldavad isiksusenüansid ning seega on ootuspärane, et kõrgem impulsiivsus on positiivselt seotud kaalutõusuga ning madalam impulsiivsus kaalulangusega (Sutin jt., 2013, Bénard jt., 2017, Gerlach jt., 2015, Sutin jt., 2011).

Puuduvad statistiliselt olulised seosed Ekstravertsuse ja KMI klastrisse kuulumise vahel olid mõnevõrra üllatavad, kuna varasemates uuringutes on neid rohkem leitud (Magee ja Heaven, 2011, Kakizaki jt., 2008). Samas aga näitab ilmnenud kerge negatiivne seos tugeva kaalutõusu klastrisse kuulumise ja Ekstravertsuse vahel üldvalimis ning kerge positiivne seos kaalulanguse ja Ekstravertsuse vahel naise hulgas, et üleüldine seos Ekstravertsuse ja KMI vahel võib olla negatiivse suunaga. Sarnaselt varasemates uuringutes leitud Neurootilisuse kahe otsaga mõjuga (Sutin jt., 2011) võib ka Ekstravertsuse puhul mängida rolli selle erinevate osade dihhotoomia; näiteks nüansitasandil kaalu säilitamisega negatiivselt seotud “Räägin palju” võib viidata seltskondlikkusele, mida on näiteks meeste puhul seostatud potentsiaalselt rohkema toidu ja alkoholi tarbimisega (Cook jt., 1998), samas kui “Mul on tihti igav (R)”, mis on Ekstravertsuse domeeni sees positiivses seoses kerge ülekaaluga, võib viidata vähesele aktiivsusele. Osutus aga vääraks III hüpotees, mis arvas, et Ekstravertsus omab kerget positiivset seost kaalutõusuga (k1 ja k2), kuid tugevamalt meeste hulgas.

Avatuse seosed KMI klastritesse kuulumisega olid selles uurimuses statistiliselt ebaolulised nii domeeni üldvalimi kui soolise jaotuse tasandil ning nüansside tasandil ei olnud kõige enam KMIga seotud nüansside hulgas ühtegi, mis kuuluks Avatus Kogemustele domeeni alla. See ei olnud üllatav, arvestades, et varasemates uuringutes on väga vähe neid, mis on leidnud seoseid KMI ja Kogemustele Avatuse vahel. Osutus aga ebatõeseks mõnevõrra optimistlikult seatud IV hüpotees, mis eeldas, et suure valimi ja ebatavalise katseplaani tõttu on ehk võimalik leida seoseid Avatuse ja KMI vahel, mis eelnevate uuringute kohaselt oleksid pidanud olema pigem positiivse suunaga.

Sotsiaalsus on varasemates uuringutes omanud kergeid negatiivseid seoseid KMIga, kuigi neid seoseid leidnud uuringuid ei ole palju. Käesoleva valimi osas aga selgus, et kuigi sotsiaalsus ei olnud seotud kummagi nõ ekstreemsuse klastriga (k1 ja k4), siis oli see siiski positiivses seoses nii kaalu säilitamise kui kerge kaalutõusuga, mis võib mõnevõrra kokku minna eelnevate tulemustega, mis leidsid negatiivse seose Sotsiaalsuse ja KMI vahel (Brummett jt., 2006), kui võrd tegemist oli tugeva ülekaaluga ning keskmised II laine KMI-d k2 ja k3 klastrites olid vastavalt 27.57 ja 26.37, mis on küll mõlemad ülekaalus, kuid mitte väga tugevalt. Siiski aga ei

leidnud kinnitust V hüpotees, mis ennustas, et Sotsiaalsus on kergelt negatiivses seoses kaalutõusuga, kuna kuigi nüansside hulgas tuli esile negatiivne seos k1 klastrisse kuulumisega, siis üldisel domeeni tasandil oli see seos statistiliselt ebaoluline.

Nüansitasandil oli Sotsiaalsus ennekõike siiski seotud k1 ja k4 klastritega, kuid näiteks “Tunnen tihti, et teised naeravad mu üle või räägivad minust (R)”, mis oli Sotsiaalsuse ja klastrite interaktsioonide hulgas kõige tugevam, võib taaskord eraldi vaadatud nüansina kirjeldada pigem kaalumuutuse tagajärgi kui selle põhjuseid, sarnaselt enesehinnanguga.

Kuigi üldiselt ilmnemise domeeni tasandil pigem ootuspärased seosed Suure Viisiku omaduste ja KMI muutust kirjeldavatesse klastritesse kuulumise tõenäosuse vahel, siis osutus valdav enamuse nüansitasandi seoseid tunduvalt tugevamaks kui laiema domeeni interaktsioonid. See viitab, et isiksuse seoseid KMIga tuleks vaadata ennekõike läbi alt-üles interaktsioonide, kus ennekõike mängivad rolli isiksuse tahud ja nüansid. Sarnaselt Arumäe, Vainik ja Mõttus (2022) uuringus leitudga illustreerisid olulist rolli mängivad nüansid üleüldiseid käitumismustreid, mis on seotud näiteks impulsiivsuse ja enesedistsipliiniga.

Lisaks tulid nüansitasandil käesolevas töös esile ka Arumäe (2023) argumenteeritud küsimused, et varasemalt aktsepteeritud põhjus-tagajärg seosed isiksuse ja kaalu vahel ei pruugi olla ühesuunalised – isiksus määrab kaalu muutuse –, vaid ka kaalu muutus võib mängida rolli isiksuseomaduste kujunemisel ja ilmnemisel. Näiteks tuleb küsida, kas inimene peab end oma vanuse kohta terveks ja seetõttu on tal suurem tõenäosus võtta kaalus alla, või on inimene võtnud kaalus alla ja seega peab ta end oma vanuse kohta terveks? Sarnaselt ilmnevad küsimused kaalu ja isiksuse interaktsioonide suuna kohta “Mul on madal enesehinnang” nüansi või “Arvan, et näen hea välja” ja “Kannan stiilseid rõivaid” juures, mis olid mõlemad selle uuringu tulemuste kontekstis tugevaimalt klastritesse kuulumisega seotud nüansside hulgas.

Selle uurimuse tulemusi tuleb aga tõlgendada, pidades meeles ka teatavaid piiranguid. Nagu eelnevalt mainitud, siis valimis oli naiste osakaal märgatavalt suurem ning see võis mõjutada tulemusi, mis vaatlesid sugudevahelisi erinevusi isiksuse ja kehakaalu muutuse seostes, seega tuleks selles vallas järelduste tegemiseks uurida neid seoseid tasakaalustatud valimiga ja teistsuguse uurimisküsimusega tulevastes töödes. Samuti baseerus suur osa KMI arvutusi vastajate ise raporteeritud pikkusel ja kaalul, mis tähendab võimalust kas tahtmatuks või ilustamise eesmärgil tahtlikuks ebatäpsuseks. Ka Suure Viisiku skoorid põhinesid inimeste

eneseraportitel ning tulevikus tasuks võtta uurimise alla ka teiste raportitel põhinevad isiksuse skoorid, et võrrelda neid tulemusi omavahel aga ka seoses kehakaaluga.

Kui käesoleva uurimuse eesmärk oli paremini mõista seoseid KMI ja isiksuse vahel ning teha seda läbi erinevate kaalum muutuse trajektoorida, siis peab tõdema, et ennekõike ei mängi rolli mitte suured domeenid, vaid väiksemad nüansid ja käitumismustrid ning tegemist võib olla kahe suunaliste seostega. On selge, et kõrgem KMI on seotud erinevate terviseprobleemidega ning seega on rahvastiku tervise perspektiivist oluline mõista sellega seotud tegureid, kuid edaspidistes uuringutes saab ehk ka seda tööd käsitleda vaid esimese laine isiksuse mõõtmise analüüsina, kuna muutused kehakaalus ja isiksuses ning nende vahelistes seostes nii domeeni, tahu kui ka nüansi tasandil, vahendatuna vanusest, soost ja haridusest, on veel rohkelt uurimist võimaldav valdkond.

Kasutatud kirjandus:

- Anni, K., Vainik, U. ja Mõttus, R. (2023). Personality Profiles of 263 Occupations. *PsyArXiv Preprints*. doi.org/10.31234/osf.io/ajvg2 (viimati vaadatud 07.05.24)
- Armon, G., Melamed, S., Shirom, A., Shapira, I., ja Berliner, S. (2013). Personality Traits and Body Weight Measures: Concurrent and Across–Time Associations. *European Journal of Personality*, 27(4), 398–408. https://doi.org/10.1002/per.1902
- Arumäe, K., Vainik, U., ja Mõttus, R. (2022). Body Mass is Linked With a Broad Range of Personality Nuances, but Especially Those With Behavioral Content: A Multi-Sample Exploration. *Personality Science*, 3, 1–26. doi.org/10.5964/ps.7583
- Aziz, S. ja Jackson, C. J. (2001). A comparison between three and five factor models of Pakistani personality data. *Personality and Individual Differences*, 31(8), 1311–1319. https://doi.org/10.1016/S0191-8869(00)00223-3
- Bénard, M., Camilleri, G. M., Etilé, F., Méjean, C., Bellisle, F., Reach, G., Hercberg, S. ja Péneau, S. (2017). Association between Impulsivity and Weight Status in a General Population. *Nutrients*, 9(3). doi.org/10.3390/nu9030217
- Brannan, M. E., ja Petrie, T. A. (2008). Moderators of the body dissatisfaction-eating disorder symptomatology relationship: Replication and extension. *Journal of Counseling Psychology*, 55(2), 263–275. doi.org/10.1037/0022-0167.55.2.263
- Brummett, B. H., Babyak, M. A., Williams, R. B., Barefoot, J. C., Costa, P. T. ja Siegler, I. C. (2005). NEO personality domains and gender predict levels and trends in body mass index over 14 years during midlife. *Journal of Research in Personality*, 40, 222–236. https://pdf.sciencedirectassets.com/
- Brummett, B. H., Babyak, M. A., Williams, R. B., Barefoot, J. C., Costa, P. T. ja Siegler, I. C. (2006). NEO personality domains and gender predict levels and trends in body mass index over 14 years during midlife. *Journal of Research in Personality*, 40(3), 222–236. https://doi.org/10.1016/j.jrp.2004.12.002
- Chapman, B. P., Fiscella, K., Duberstein, P., Coletta, M., ja Kawachi, I. (2009). Can the influence of childhood socioeconomic status on men’s and women’s adult body mass be explained by adult socioeconomic status or personality? Findings from a national sample. *Health Psychology*, 28(4), 419–427. doi.org/10.1037/a0015212

- Cleveland Clinic. (2022). Body Mass Index (BMI).
<https://my.clevelandclinic.org/health/articles/9464-body-mass-index-bmi>
- Cook, M., Young, A., Taylor, D. ja Bedford, A.P. (1998). Personality correlates of alcohol consumption. *Personality and Individual Differences*, 24(5), 641-647.
- Costa, P. T., Jr., McCrae, R. R. (1995). Domains and facets: Hierarchical personality assessment using the Revised NEO Personality Inventory. *Journal of Personality Assessment*. 64(1), 21–50.
- Dong, C., Li, W. D., Li, D. ja Price, R. A. 2006. Extreme obesity is associated with attempted suicides: results from a family study. *International Journal of Obesity*, 30, 388–390.
<https://doi.org/10.1038/sj.ijo.0803119>
- Eurostat (2016). European Health Interview Survey – Almost 1 adult in 6 in the EU is considered obese – Share of obesity increases with age and decreases with education level.
<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7700898/3-20102016-BP-EN.pdf/c26b037b-d5f3-4c05-89c1-00bf0b98d646>
- Faith, M.S., Flint, J., Fairburn, C.G. Goodwin, G.M. ja Allison D.B. (2001). Gender differences in the relationship between personality dimensions and relative body weight. *Obesity Research*, 9, 647-650. doi10.1038/oby.2001.86
- Friedman, H. S., Tucker, J. S., Schwartz, J. E., Martin, L. R., Tomlinson-Keasey, C., Wingard, D. L., ja Criqui, M. H. (1995). Childhood conscientiousness and longevity: Health behaviors and cause of death. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(4), 696–703.
<https://doi.org/10.1037/0022-3514.68.4.696>
- Fryar, C.D., Carroll, M.D. ja Afful, J. (2020). Prevalence of overweight, obesity, and severe obesity among adults aged 20 and over: United States, 1960–1962 through 2017–2018. *National Center for Health Statistics*. <https://www.cdc.gov/nchs/data/hestat/obesity-adult-17-18/obesity-adult.htm>
- Gerlach, G., Herpertz, S. ja Loeber, S. (2015). Personality traits and obesity: a systematic review. *Obesity Review*. 16(1), 32-63. <https://doi.org/10.1111/obr.12235>
- Goldberg, L. R. ja Strycker, L. A. (2002). Personality traits and eating habits: the assessment of food preferences in a large community sample. *Personality and Individual Differences*, 32(1), 49-65. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(01\)00005-8](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(01)00005-8)

- Henry, S. ja Mõttus, R. (2021). The 100 Nuances of Personality: Development of a Comprehensive, Non-Redundant Personality Item Pool. *PsyArXiv Preprints*.
<https://doi.org/10.17605/OSF.IO/TCFGZ> (viimati vaadatud 09.05.24)
- James, W. (2008). WHO recognition of the global obesity epidemic. *International Journal of Obesity*, 32:7, S120–S126. <https://doi.org/10.1038/ijo.2008.247>
- Kakizaki, M., Kuriyama, S., Sato, Y., Shimazu, T., Matsuda-Ohmori, K., Nakaya, N., Fukao, A., Fukudo, S. ja Tsuji, I. (2008). Personality and body mass index: A cross-sectional analysis from the Miyagi Cohort Study. *Journal of Psychosomatic Research*, 64(1), 71-80. DOI: 10.1016/j.jpsychores.2007.07.008
- Korkeila, M., Kaprio, J., Rissanen, A., Koskenvuo, M. ja Sörensen, T. (1998). Predictors of major weight gain in adult Finns: Stress, life satisfaction, and personality traits. *International Journal of Obesity*, 22, 949–957. doi.org/10.1038/sj.ijo.0800694
- Lykouras, L. ja Michopoulos, J. (2011). Anxiety disorders and obesity. *Psychiatriki*. 22(4), 307–313. PMID: 22271843
- Magee, C. A. ja Heaven P. C. L. (2011). Big-Five personality factors, obesity and 2-year weight gain in Australian adults. *Journal of Research in Personality*. 45(3), 332-335.
<https://doi.org/10.1016/j.jrp.2011.02.009>
- McCrae, R. R., Costa, P. T., Jr., Ostendorf, F., Angleitner, A., Hřebíčková, M., Avia, M. D., Sanz, J., Sánchez-Bernardos, M. L., Kusdil, M. E., Woodfield, R., Saunders, P. R., ja Smith, P. B. (2000). Nature over nurture: Temperament, personality, and life span development. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(1), 173–186.
doi.org/10.1037/0022-3514.78.1.173
- Mõttus, R., McNeill, G., Jia, X., Craig, L. C. A., Starr, J. M., ja Deary, I. J. (2013). The associations between personality, diet and body mass index in older people. *Health Psychology*, 32(4), 353–360. doi.org/10.1037/a0025537
- NHLBI (1998). The Practical Guide Identification, Evaluation, and Treatment of Overweight and Obesity in Adults. NHLBI Obesity Education Initiative.
- Pfeiler, T. M. ja Egloff, B. (2020). Personality and eating habits revisited: Associations between the big five, food choices, and Body Mass Index in a representative Australian sample. *Appetite*, 149. doi.org/10.1016/j.appet.2020.104607

- Podar, I., Hannus, A. ja Allik, J. (1999). Personality and Affectivity Characteristics Associated With Eating Disorders: A Comparison of Eating Disordered, Weight-Preoccupied, and Normal Samples. *Journal of Personality Assessment*, 73(1). 133-147, DOI: 10.1207/S15327752JPA730109
- Provencher, V., Bégin, C., Gagnon-Girouard, M. P., Tremblay, A., Boivin, S. ja Lemieux, S. (2008). Personality traits in overweight and obese women: associations with BMI and eating behaviors. *Eating Behaviors*. 9(3) 294-302. DOI: 10.1016/j.eatbeh.2007.10.004.
- Roberts, R. E., Strawbridge, W. J., Stephane, D. ja Kaplan, G. A. (2002). Are the Fat More Jolly? *Annals of Behavioral Medicine*, 24(3), 169–180.
https://doi.org/10.1207/S15324796ABM2403_02
- Rush, C. C., Becker, S. J., Curry, J. F. (2009) Personality factors and styles among college students who binge eat and drink. *Psychology of Addictive Behaviors*, 23(1), 140-5. DOI: 10.1037/a0013167
- Sarwer, D. B. ja Polonsky, H. M. (2016). The Psychosocial Burden of Obesity. *Endocrinology and Metabolism Clinics of North America*, 45(3), 677-88. doi: 10.1016/j.ecl.2016.04.016
- Soto, C. J., & Jackson, J. J. (2020). Five-factor model of personality. In Dana S. Dunn (Ed.), *Oxford Bibliographies in Psychology*. New York, NY: Oxford.
DOI:10.1093/obo/9780199828340-0120
- Sutin A. R., Terracciano, A. (2016). Five-Factor Model Personality Traits and the Objective and Subjective Experience of Body Weight. *Journal of Personality*. 84(1), 102-112.
<https://doi.org/10.1111/jopy.12143>
- Sutin, A. R., Costa, P. T., Chan, W., Milaneschi, Y., Eaton, W. W., Zonderman, A. B., Ferrucci, L., ja Terracciano, A. (2013). I Know Not To, but I Can't Help It: Weight Gain and Changes in Impulsivity-Related Personality Traits. *Psychological Science*, 24(7), 1323-1328. doi.org/10.1177/0956797612469212
- Sutin, A. R., Ferrucci, L., Zonderman, A. B., ja Terracciano, A. (2011). Personality and obesity across the adult life span. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(3), 579–592.
doi.org/10.1037/a0024286
- Terracciano, A., Costa, P. T., ja McCrae, R. R. (2006). Personality Plasticity After Age 30. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32(8), 999-1009.
doi.org/10.1177/0146167206288599

- Terracciano, A., Sutin, A. R., McCrae, R. R., Deiana, B., Ferrucci, L., Schlessinger, D., Uda, M., Costa, P. T. (2009). Facets of personality linked to underweight and overweight. *Psychosomatic Medicine*. 71(6), 682-689. 10.1097/PSY.0b013e3181a2925b
- Vaht, M., Arumäe, K., Realo, A., Ausmees, L., Allik, J., Henry, S., Metspalu, A., Esko, T., Mõttus, R. ja Vainik, U. (2024). Cohort profile: Personality Measurements at the Estonian Biobank of the Estonian Genome Center, University of Tartu. *PsyArXiv Preprints*. doi.org/10.31234/osf.io/2aey6 (viimati vaadatud 09.05.24)
- Vainik, U., Dagher, A., Dubé, L. ja Fellows, L. K. (2013). Neurobehavioural correlates of body mass index and eating behaviours in adults: a systematic review. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 37(3), 279-299. <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2012.11.008>
- Venkatesh, S. S., Ganjgahi, H., Palmer, D. S., Coley, K., Wittmans, L. B. L., Nellaker, C., Holmes, C., Lindgren, C. M. ja Nicholson, G. (2023). The genetic architecture of changes in adiposity during adulthood. *MedRxiv Preprints*. doi.org/10.1101/2023.01.09.23284364 (viimati vaadatud 02.05.24)
- World Health Organization (2014). Global status report on noncommunicable diseases.

Lisad

Lisa 1

17 kõige enam KMI-ga seotud 100NP väidet ja nende vana versiooni seotud isikuomaduse domeen Suures Viisikus ning 3 uuendatud versioonist välja jäänud väidet ja nende vana versiooni seotud isikuomaduse domeen Suures Viisikus.

Väide	r	Domeen
Suudan oma soove ja tahtmisi kontrollida (<i>Am able to control my cravings.</i>)	-0,21***	Muu
Pean ennast oma vanuse kohta terveks (<i>Consider myself healthy for my age.</i>)	-0,20***	Muu
Kulutan enam raha, kui ma peaksin (<i>Spend more money than I should.</i>)	0,20***	Muu
Räägin palju (<i>Talk a lot.</i>)	0,14***	Ekstraversus
Mu tuba on sassis (<i>Leave a mess in my room.</i>)	0,14***	Meelekindlus
Ma ei anna kergesti kiusatustele järele (<i>Easily resist temptations.</i>)	-0,13***	Muu
Unustan tihti asju ära (<i>Often forget things.</i>)	0,13***	Muu
Oskan raha kokku hoida (<i>Am good at saving money.</i>)	-0,13**	Muu
Võtan asjade juhtimise enda kanda (<i>Act as a leader.</i>)	0,12**	Muu
Arvan, et näen hea välja (<i>Consider myself good looking.</i>)	-0,11**	Muu
Oskan teisi lohutada (<i>Know how to comfort others.</i>)	0,11**	Ekstraversus
Kannan stiilseid rõivaid (<i>Wear stylish clothing.</i>)	-0,11*	Muu
Tunnen tihti, et teised naeravad mu üle või räägivad minust (<i>Often feel that others laugh or talk about me.</i>)	0,10*	Neurootilisus
Mul on madal enesehinnang (<i>Have a low opinion of myself.</i>)	0,10*	Neurootilisus
Tekitan endale vaenlasi (<i>Make enemies.</i>)	0,10*	Sotsiaalsus
Tegutsen ilma enne järele mõtlemata (<i>Act without thinking.</i>)	0,10*	Meelekindlus
Mul on tihti igav (<i>Am often bored.</i>)	0,09*	Neurootilisus
Uuendatud versioonis puuduvad väited		
(<i>Do things that men traditionally do.</i>)	0,17***	Muu
(<i>Buy only the things I need.</i>)	-0,12**	Muu
(<i>Often do things that I later regret.</i>)	0,10*	Neurootilisus

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$. *** $p < 0,001$

Lisa 2

17 kõige enam KMI-ga seotud 100NP väidet, nende domeenid ning seosed klastrisse kuulumise tõenäosusega. Korrelatsioonid pööramata ja kirjeldavad nüansitasandi seoseid.

	Domeen	k1	k2	k3	k4
Oskan raha kokku hoida	M	-.13***	.03	.05*	.11***
Mu tuba on sassis	M	.13***	< -.01	-.04	-.11***
Tegutsen ilma enne järele mõtlemata	M	.10***	-.03	-.05*	-.08***
Unustan tihti asju ära	M	.06*	-.03	-.05*	-.04
Kulutan enam raha, kui ma peaksin	M	.12***	-.08***	-.09***	-.08***
Pean ennast oma vanuse kohta terveks	N	-.19***	.04	.07**	.16***
Ma ei anna kergesti kiusatustele järele	N	-.10***	< -.01	.04	.09***
Mul on madal enesehinnang	N	.08**	< .01	-.03	-.07**
Suudan oma soove ja tahtmisi kontrollida	N	-.07**	< -.01	.02	.06*
Räägin palju	E	.04	< .01	-.05*	-.03
Võtan asjade juhtimise enda kanda	E	-.02	< .01	-.02	.03
Mul on tihti igav	E	< .01	-.06**	-.04	.02
Tunnen tihti, et teised naeravad mu üle või räägivad minust	S	.09***	-.01	-.04	-.08**
Tekitan endale vaenlasi	S	.07**	-.02	-.03	-.06*
Oskan teisi lohutada	S	.03	< -.01	< .01	-.03
Arvan, et näen hea välja	Muu	-.18***	< .01	.06**	.15***
Kannan stiilseid rõivaid	Muu	-.12***	-.04	.02	.12***

* $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$

Käesolevaga kinnitan, et olen korrektselt viidanud kõigile oma töös kasutatud teiste autorite poolt loodud kirjalikele töödele, lausetele, mõtetele, ideedele või andmetele.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

Kristiina Elisa Adson